

Psihopatija kod žena

Kočijašević, Barbara

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:926886>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski studij psihologije

Barbara Kočijašević

Psihopatija kod žena

Završni rad

Mentor: izv.prof.dr.sc. Silvija Ručević

Osijek, 2021.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za psihologiju

Preddiplomski studij psihologije

Barbara Kočijašević

Psihopatija kod žena

Završni rad

Područje društvenih znanosti, polje psihologija, grana opća psihologija

Mentor: izv.prof.dr.sc. Silvija Ručević

Osijek, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 23. rujan 2021.

Barbara Kočijašević, OIB: 22227353

Psihopatija kod žena

SAŽETAK

Pojam psihopatije poznat je i u znanstvenom području i u općoj populaciji. Brojni ljudi su se susreli s pojmom psihopatije putem različitih medija. Ponekad pojedinac za određenu osobu u svom okruženju izjavi kako je ta osoba psihopat, točnije kako osoba ima određene osobine koje odstupaju od društveno prihvaćenih obrazaca ponašanja te da svojim negativnim ponašanjem šteti okolini. Tijekom godina istraživanja konstrukta psihopatije, pojavila su se brojna pitanja: postoje li razlike u iskazivanju psihopatskih tendencija s obzirom na dob, rasu, socioekonomski status, inteligenciju i dr.? Između ostaloga, znanstvenici su se zapitali postoje li i razlike u spolu, preciznije izražavaju li žene svoje psihopatske osobine drugačije od muškaraca? Prijašnja istraživanja o psihopatiji su uglavnom ili u potpunosti bila na muškim sudionicima. Brojna dosadašnja istraživanja su svojim rezultatima potvrdila postojanje sličnih psihopatskih osobina kod žena kao i kod muškaraca, ali razlike u pojedinim područjima ipak postoje. Žene sa psihopatskim tendencijama manipuliraju kroz flert te su sklone promiskuitetnom ponašanju. Dok muški psihopati svoju agresiju mogu iskazivati nasiljem nad drugima, žene psihopati agresiju iskazuju verbalno, ljubomorom te samoozljeđivanjem. Određeni dio muških i ženskih psihopata pripada zatvorskoj populaciji, s obzirom na brojna počinjena kaznena djela poput krađe, ali i ubojstava. Iz toga je vidljiva potreba za pronalaskom tretmana koji će imati učinka čak i na psihopate. Cilj ovoga rada je pružiti sažete informacije i dosadašnja saznanja o psihopatiji kod žena s obzirom na porast njihova kriminalnog ponašanja te istaknuti potrebu za daljnjim istraživanjima ove tematike s obzirom da je psihopatija kao konstrukt nedovoljno istražen na ženama.

Ključne riječi: psihopatija, spol, žene, manipulacija, agresija

Sadržaj

1. UVOD	1
2. ŠTO JE PSIHOPATIJA? - DEFINIRANJE I OPIS KONSTRUKTA.....	2
2.1. Uzroci psihopatije i njena učestalost.....	5
4. KARAKTERISTIKE PSIHOPATIJE KOD ŽENA	12
5. ZAKLJUČAK.....	14
6. LITERATURA	16

1. UVOD

Kada se čuje riječ *psihopat*, većina ljudi vjerojatno pomisli na osobu čije ponašanje nije uobičajeno, koje odstupa od socijalnih normi i pravila. U današnjem svijetu, ljudi su se upoznali s pojmom psihopatije kroz različite medije, putem filmova, serija, knjiga i sl. Većini ljudi je prva asocijacija na psihopata lik iz filma *Kad jaganjci utihnu*, Hannibal Lecter. Poneki su se možda čak i susreli s osobom sa psihopatskim tendencijama u svome svakodnevnom okruženju, to može biti nečiji susjed, prijatelj, romantični partner, član obitelji, šef ili netko drugi. Činjenica je da je takav oblik ponašanja prisutan i u svakodnevnom okruženju, samo ga se ponekad ne može odmah uočiti zbog dobre „maske“ koja neke obrasce ponašanja vješto prikriva.

Na sljedećim stranicama ovoga rada spomenut će se neke od definicija psihopatije kroz povijest. Kako su Paulhus i Williams (2002) opisali, psihopatija označava potragu za uzbuđenjem, a okarakterizirana je odsustvom empatije, nepromišljenim akcijama te agresijom. Postavlja se i pitanje koji su uzorci psihopatije te što najviše utječe na njezin razvoj, biološki ili okolinski čimbenici?

Prije samog opisa psihopatije kod žena, spominje se kakva su bila prijašnja istraživanja o psihopatiji, koji su se mjerni instrumenti koristili te zašto to danas predstavlja problem. Iz prvih istraživanja psihopatije vidljivo je kako su sudionici uglavnom, a negdje čak u potpunosti bili muškarci te kako su se svi zaključci o psihopatiji donosili na temelju specifičnih osobina isključivo kod muškaraca (Blair i sur., 2002, prema Blair, Mitchell i Blair, 2008; Kiehl i sur., 2001, prema Blair i sur., 2008; Loren i Newman, 2002, prema Blair i sur., 2008; Scerbo i sur., 1990, prema Blair i sur., 2008). Psihopatija kod žena se počela kasnije istraživati te se brojim istraživanjima potvrdila sumnja kako se kod žena psihopatija u pojedinim područjima drugačije iskazuje.

Kako bi se lakše razumjela psihopatija kod žena i koje su njene osnovne karakteristike, korisno je usporediti taj isti konstrukt s njegovim osnovnim karakteristikama kod muškaraca. Psihopati su vješti manipulatori s izraženim emocionalnim deficitom, bez osjećaja grižnje savjesti i kajanja, a te osobine žene mogu drugačije iskazivati, kroz drugačije obrasce ponašanje nego muškarci. Neke karakteristike po kojima se najviše razlikuju ženski psihopati od muških psihopata spominju se i u ovome radu. Prije toga, u sljedećih nekoliko stranica opisat će se psihopatija kao psihološki konstrukt, preciznije kako se definicija psihopatije i njene karakteristike opisuju kroz različite modele.

2. ŠTO JE PSIHOPATIJA? - DEFINIRANJE I OPIS KONSTRUKTA

Pioniri u proučavanju psihopatije smatraju se Cleckley, Pinel i Schneider (Forouzan i Cooke, 2005). Cleckley (1941/1976), američki psihijatar, napisao je knjigu pod nazivom *Maska razuma* (eng. *The Mask of Sanity*) u kojoj je prikazao detaljan klinički opis psihopatije. U istoimenoj knjizi naveo je 16 kriterija za uspostavljanje dijagnoze poremećaja psihopatije, a to su: površni šarm i iznadprosječna inteligencija, izostanak deluzija i drugih znakova iracionalnog mišljenja, odsutnost anksioznosti ili psihoneurotičnih reakcija, nepouzdanost, neiskrenost, manjak kajanja ili srama, nejasno motivirano antisocijalno ponašanje, loša prosudba i neuspjeh u učenju putem iskustava, patološka egocentričnost i nesposobnost za ljubav, generalno siromaštvo u osnovnim afektivnim reakcijama, specifični gubitak uvida u situacijama, nereagiranje u općim interpersonalnim odnosima, nepoželjno ponašanje prilikom konzumacije alkohola, a ponekad i bez konzumacije alkohola, beznačajan, bezličan i slabo integriran seksualni život te neuspjeh u ispunjavanju životnih planova, dok se samoubojstvo kao čin rijetko izvršava (Hare, 1980; Mejovšek, 2002).

Danas se psihopatija kao psihološki konstrukt definira kao „specifični sklop crta ličnosti koji uključuje različita afektivna i interpersonalna obilježja poput nedostatka empatije, plitkih emocija, bešćutnosti, neustrašivosti, manipulativnosti, grandioznosti, agresivnosti i iskorištavanja drugih, koja su često u kontekstu kroničnog antisocijalnog ponašanja i deficita kontrole impulsa“ (Hare i Neumann, 2008, prema Sokić, 2018; Lilienfeld i sur., 2012, prema Sokić, 2018; Skeem, Polaschek, Patrick i Lilienfeld, 2011, prema Sokić, 2018; Venables, Hall i Patrick, 2014, prema Sokić, 2018). Još jedna zanimljiva definicija psihopatije je iz Mealeyave (1995) suvremene teorije psihopatije, a ona glasi: „psihopatija predstavlja mehanizam za održavanje varanja, pri čemu se prevarantske strategije koriste u kontekstima nastajanja (specijacije) i izumiranja vrste, kad pojedinac tuđe pogreške i slabosti vidi kao vlastitu priliku“ (Sokić i Lukač, 2018). Nadalje, Hare (2003) je definirao psihopatiju kao psihološki konstrukt koji se sastoji od afektivnih, antisocijalnih i interpersonalnih obilježja, a upravo ta obilježja psihopatije su vrlo često povezana s devijantnim ponašanjem u društvu (Wynn, Høiseth i Pettersen, 2012).

S obzirom na važnost konstrukta psihopatije, odnosno niz negativnih ishoda povezanih s njom do danas je razvijen niz strukturalnih modela psihopatije. Jedan od prvih je onaj Roberta Hara prema kojem psihopatija kao konstrukt obuhvaća dva faktora, odnosno četiri facete: interpersonalne i afektivne osobine (Faktor 1/F1) te životni stil i antisocijalne osobine (Faktor 2/F2) (Harpur, Hare i Hakstian, 1989, prema Efferson i Glenn, 2018). Faktor 1 je poznat i pod nazivom *agresivni narcizam*, a Faktor 2 kao *antisocijalni životni stil* (Meloy, 1992, prema Arrigo

i Griffin, 2004). Prvi faktor obuhvaća egocentričnost, bešćutnost i nemilosrdnost, dok drugi faktor obilježava nekonvencionalni, antisocijalni, impulzivni životni stil, osoba traži uzbuđenja te je se smatra neodgovornom. Faktor *agresivni narcizam* korelira sa narcizmom, histrionskim poremećajima osobnosti, niskom razinom anksioznosti, niskom razinom empatije i samoprocjenama na makijavelizmu i narcizmu. *Antisocijalni životni stil* korelira sa kriminalnim ponašanjem, nižim socioekonomskim statusom, nižom razinom inteligencije, niskom razinom obrazovanja, samoprocjenama antisocijalnog ponašanja te dijagnozama antisocijalnog poremećaja ličnosti i poremećajem ophođenja (Gacono, 2000, prema Arrigo i Griffin, 2004). Postoje brojne kritike navedenoga modela. Primjerice, prema Boduszek, Debowska, Dhingra i DeLisi (2016), interpersonalne/afektivne osobine više odražavaju psihopatiju kakvu je opisao Cleckley, dok stil života/antisocijalne osobine više predstavljaju antisocijalno i kriminalno ponašanje nego sami konstrukt psihopatije (Efferson i Glenn, 2018). Naime, prema nekim autorima stil života/antisocijalne osobine nisu nužno karakteristike psihopatije, već njezine posljedice (Boduszek i sur., 2016, prema Efferson i Glenn, 2018; Skeem i Cooke, 2010, prema Efferson i Glenn, 2018). S obzirom na prethodno navedene nedostatke, razvili su se drugi modeli psihopatije.

Jedan od poznatijih jest model ličnosti pod nazivom Mračna trijada. Prema Paulhusu i Williamsu (2002), psihopatija je konstrukt koji označava potragu za aktivnostima koje uzbuđuju bez promišljanja o posljedicama ponašanja te bez prisutnosti empatije. Glavna obilježja takvog obrasca ponašanja su: agresija, licemjerje, laganje, emocionalna distanca te vlastita promocija (Paulhus i Williams, 2002). Rauthmann i Kolar (2012) istaknuli su kako se makijavelizam i psihopatija smatraju “zlim duetom” jer su u istoj mjeri nepoželjna ponašanja u društvu. Također, istaknuto je kako se psihopatija smatra najviše zlonamjernom od navedenih crta ličnosti modela mračne trijade (Rauthmann i Kolar, 2012). Osim toga, Patrick, Fowles i Krueger (2009) su osmislili Trijarhijski model psihopatije (TMP), organizacijski okvir koji može poslužiti tijekom rješavanja dosadašnjih rasprava o psihopatiji, kao i za buduća istraživanja o neurobiološkim uzrocima koja utječu na simptomatologiju psihopatije (Patrick, Drislane i Strickland, 2012). Prema Trijarhijskom modelu psihopatije psihopatija se definira kao složeni i dimenzionalni konstrukt, a obuhvaća tri komponente: smjelost, bešćutnost te dezinhibiciju koje se međusobno preklapaju (Patrick i sur., 2012).

Bez obzira na model kojeg autori zastupaju, većina istraživača se slaže kako su obilježja psihopatije sljedeća: manipulacija, nedostatak osjećaja krivnje i kajanja, grandioznost, nedostatak empatije, bezobzirnost i bešćutnost, egocentričnost, kršenje socijalnih normi i dr. (Hare, 2003,

prema Wynn i sur., 2012; Paulhus i Williams, 2002; Patrick, Fowles i Krueger, 2009, prema Patrick i sur., 2012; Haarpur i sur., 1989, prema Blair i sur. 2008).

Nadalje, bitno je spomenuti klasifikaciju psihopatije. U četvrtoj verziji Dijagnostičkog i statističkog priručnika za mentalne poremećaje psihopatija nije bila zapisana kao poseban poremećaj, već se antisocijalni poremećaj ličnosti odnosio i na karakteristike psihopatije, sociopatije i disocijalnog poremećaja ličnosti (DSM-IV; APA, 2000, prema Yildirim i Derksen, 2015). U zadnjoj verziji priručnika, DSM-5, psihopatija je uvrštena pod odjeljak *Alternativni DMS-5 model za poremećaje ličnosti* (Odjeljak III), odjeljak za modele koja se još uvijek razvijaju te su potrebna daljnja istraživanja za utvrđivanje kojoj skupini poremećaja zaista pripadaju kako bi se zamijenile sa trenutnim kriterijima za dijagnozu mentalnih poremećaja. Pod Odjeljkom II je ostao *stari* model koji služi za dijagnosticiranje poremećaja. Kriteriji za antisocijalni poremećaj ličnosti u Odjeljku III bolje opisuju karakteristike psihopatije od kriterija u Odjeljku II. Unatoč tome, smatra se kako bitne karakteristike psihopatije, poput primjerice izražene odvažnosti i smanjene razine straha, nisu spomenute što je bitno za dijagnosticiranje poremećaja i razlikovanje od ostalih poremećaja (Yildirim i Derksen, 2015).

Između ostaloga, bitno je spomenuti kako je psihopatiju moguće podijeliti na primarnu i sekundarnu psihopatiju. Ta podjela je proizašla iz psihodinamske teorije koju je razvio Karpman (1941, 1955, prema Sokić i Lukač, 2018). Glavna razlika između primarne i sekundarne psihopatije jest u tome što se tzv. primarni psihopati rađaju s emocionalnim deficitom što bi značilo da su na psihopatiju kod njih utjecali biološki čimbenici. Za razliku od njih, kod sekundarnih psihopata, na njihov poremećaj su utjecali okolinski čimbenici, poput primjerice zlostavljanja u obitelji tijekom njihova djetinjstva (Sokić i Lukač, 2018). Osim navedenoga, razlika leži u tome što je sekundarna psihopatija okarakterizirana agresijom i impulzivnošću, ali ujedno i empatijom i potrebom za prihvaćanjem te osoba ponekad ima osjećaj krivnje (Karpman, 1941, prema Sokić i Lukač, 2018). Mealey (1995) je u svojoj suvremenoj teoriji psihopatije iznio mišljenje kako su sekundarni psihopati uglavnom iz siromašnijih okruženja te da zbog svoga lošeg socioekonomskog statusa i izloženosti nasilju koriste antisocijalni oblik ponašanja kao strategiju za preživljavanje (Sokić i Lukač, 2018).

Prema nekim tzv. neurobiološkim orijentiranim modelima, smatra se kako kod osoba sa psihopatijom postoje određeni emocionalni i kognitivni deficiti (Blackbourn, 2006, prema Sokić, 2017; Patrick i Bernat, 2009, prema Sokić, 2017). Neki istraživači su utvrdili kako osobe sa psihopatskim osobinama imaju manjak anksioznosti te slabije razvijene reakcije na strah, preciznije prisutna je negativna emocionalna reaktivnost (Fowles, 1980, prema Sokić, 2017;

Lykken, 1995, prema Sokić, 2017). Visser, Ashton i Pozzebon (2012) su u svome istraživanju dobili rezultate da niska razina anksioznosti nije sastavni dio psihopatije. Prema Karpmanovoj psihodinamskoj teoriji (Karpman, 1948, prema Derefinko, 2015), primarni psihopati imaju nisku razinu anksioznosti dok sekundarni psihopati visoku razinu anksioznosti. Dakle, razina anksioznosti kod psihopata ovisi i o samim uzrocima psihopatije, odnosno ima li osoba genetske predispozicije za razvoj psihopatije ili su na njen razvoj utjecali isključivo okolinski čimbenici.

Bitno je osvrnuti se i na odnos psihopatije i drugih poremećaja ličnosti, posebice antisocijalnim poremećajem ličnosti. U zatvorskoj populaciji, većina ljudi odgovara kriterijima za dijagnosticiranje antisocijalnog poremećaja ličnosti. Međutim, sve osobe sa antisocijalnim poremećajem ličnosti nisu psihopati, iako bi se za psihopate moglo reći da svi odgovaraju kriterijima za dijagnosticiranje antisocijalnog poremećaja ličnosti (Blair i sur., 2008; Gacono, 2000, prema Arrigo i Griffin, 2004).

2.1. Uzroci psihopatije i njena učestalost

Dosadašnja istraživanja pokazuju da je psihopatija rezultat složenih interakcija bioloških predispozicija, temperamenta te okolinskih i socijalnih utjecaja (Begić, 2011, prema Sokić i Lukač, 2018; Blair i sur., 2008; MacDonald i Iacono, 2006; Raine, Lee, Yang i Colletti, 2010).

Smatra se kako su oštećenje u emocionalnoj reaktivnosti te reaktivnosti na stres povezani sa psihopatskim osobinama što ujedno potvrđuje hipotezu o tome kako je psihopatija povezana i s neurokognitivnim deficitima po pitanju emocionalnog učenja (Blair i sur., 2018). Osim navedenoga, smatra se da na razvoj psihopatije u nekoj mjeri ovise i događaji iz pojedinčeva razdoblja odrastanja, odnosno razdoblja djetinjstva i adolescencije. Prema nekim istraživanjima temelji psihopatije nastaju u ranom životu osobe (Caspi, Moffitt i Silva, 1996, prema Sokić, 2017; Giedd i sur., 1999, prema Sokić, 2017), poremećaj se sustavno razvija kroz razdoblje djetinjstva i adolescencije (Moffitt, 1993, prema Sokić, 2017; Lynam, 1996, prema Sokić, 2017). Vrlo velik značaj na razvoj psihopatije, u ekstremnijim slučajevima, na razvoj nasilnog ponašanja i počinjenja kaznenih djela, imaju interpersonalni odnosi tijekom djetinjstva, ali i kasnije tijekom života osobe, uključujući manjak privrženosti i nedostatak povezivanja s drugim osobama te poteškoće u stvaranju trajnih odnosa u kojima osoba izražava i dobiva ljubav drugih (Meloy, 1992, prema Arrigo i Griffin, 2004; Stone, 1998, prema Arrigo i Griffin, 2004). U jednom od istraživanja o bešćutno-neemocionalnom (eng. *Callous-Unemotional-CU*) ponašanju na adolescentima dobiveno je kako su bešćutno- neemocionalne osobine povezane s internaliziranim simptomima kod djevojaka, ali ne i mladića (Essau i sur., 2006, prema Verona i Vitale, 2018). Ukratko, bešćutno-neemocionalno ponašanje se sastoji od deficita u prosocijalnom ponašanju, deficita u

empatiji te manjka odgovora u interpersonalnim odnosima (Waller i Hyde, 2018). Smatra se kako na razvoj prosocijalnog ponašanja i empatije kod djeteta utjecaj ima stil roditeljstva, točnije roditelji s *toplijim* pristupom prema djetetu imaju pozitivan utjecaj na razvoj djetetovog, primjerice iskazivanja emocija i emocionalne osjetljivosti (Eisenberg, Spinrad i Knafo- Noam, 2015, prema Waller i Hyde, 2018). Suprotno tome, negativan odnos između roditelja i djeteta, kao što su nedostatak pažnje i odbacivanje, mogu uzrokovati deficit u empatiji i savjesti, posebice kod djece s kojima postoje poteškoće u discipliniranju (Kochanska, 1997, prema Waller i Hyde, 2018; Ellis, Boyce, Belsky, Bakermans-Kranenburg i Van IJzendoorn, 2011, prema Waller i Hyde, 2018). Smatra se kako rizik za razvoj psihopatije kod pojedinca povećavaju razne stresne životne situacije tijekom pojedinčeva djetinjstva, posebice ako je osoba žrtva nekog oblika zlostavljanja (Weizmann-Henelius i sur., 2010, prema Wennberg, 2013). Otkriveno je kako zlostavljanje u djetinjstvu ima jaču povezanost s psihopatijom kod žena nego kod muškaraca (Miller, Watts i Jones, 2011, prema Wennberg, 2013).

Istraživanja također pokazuju kako su psihopatske osobine umjereno stabilne od djetinjstva do adolescencije, kao i na prijelazu iz adolescencije u odraslu dob (Loney, Taylor, Butler i Iacono, 2007, prema Neumann, Wampler, Taylor, Blonigen i Iacono, 2011). Na primjer, u jednom istraživanju u kojemu su sudjelovali isključivo dječaci (u dobi od sedam do 17 godina), a psihopatije se mjerila pomoću CPS-a (Lynam, 1997), mjernog instrumenta namijenjenog mjerenju psihopatskih tendencija u djetinjstvu i adolescenciji koje se kod odraslih mjere pomoću PCL-R, dobiveno je kako nema potvrde o promjenama tijekom djetinjstva i adolescencije u razini stabilnosti psihopatije (Lynam, Charnigo, Moffit, Raine, Loeber i Stouthamer-Loeber, 2009).

Što se tiče prevalencije psihopatije, pretpostavlja se kako ona u općoj populaciji iznosi oko 1 posto (Hare, 2003, prema De Brito, Forth, Baskin-Sommers, Brazil, Kimonis i Pardini, 2021; Cold, Yang, Ullrich, Roberts i Hare, 2009, prema De Brito i sur., 2021). Što se tiče zatvorske populacije, u istraživanju Salekin i suradnika (1997) korištena je revidirana Lista obilježavanja za psihopatiju (eng. *Psychopathy Checklist-Revised-PCL-R*, Hare, 1991; prema Blair, sur., 2008) kod 15 posto ženskih zatvorenika utvrđena je psihopatija, dok se taj postotak među muškim zatvorenicima u prijašnjim istraživanjima kreću između 15 i 30 posto (Hare, 1991, 1996, 1998) (prema Blair, i sur. 2008). Iz toga je vidljivo kako ima više muškaraca sa psihopatskim osobinama, nego što ima žena (Wynn i sur., 2012). No, jedno od mogućih objašnjenja spolnih razlika u psihopatiji, a ujedno i nedostatak istraživanja Salekina i suradnika (1997) jest korištenje PCL-R liste s obzirom da navedena lista ima dvostruke kriterije za muškarce i žene stoga je upitna korektnost dobivenih podataka na ženskim zatvorenicima. Bez obzira na to, ne treba zanemariti

ženske psihopate i posljedice njihova ponašanja na društvo. U nastavku će biti navedene neke od spolnih razlika utvrđenih za konstrukt psihopatije.

3. PSIHOPATIJA I RAZLIKE U SPOLU

Smatra se kako su kriteriji za brojne poremećaje u ponašanju i poremećaje ličnosti rodno pristrani (Forouzan i Cooke, 2005). To bi značilo da se za određene poremećaje smatra kako se više pojavljuju kod muškaraca, odnosno žena te se simptomi karakteristični za određeni poremećaj kod muškaraca pripisuju ženama i obrnuto, bez ispitivanja manifestira li se isti poremećaj drugačije kod, primjerice muškaraca nego kod žena.

Dosadašnja istraživanja (npr. Forouzan i Cooke, 2005) sugeriraju da postoje spolne razlike između muških i ženskih psihopata u: (1) ponašanju, primjerice kod muških psihopata je više izraženo nasilno ponašanje, dok su žene psihopati manipulativnije; zatim (2) interpersonalnim karakteristikama, primjerice osjećaj grandioznosti je izraženiji kod muškaraca s psihopatijom, nego kod žena psihopata. Također, spolne razlike postoje i u (3) temeljnim psihološkim mehanizmima, primjerice žene s psihopatskim tendencijama mogu biti sklone promiskuitetnom seksualnom ponašanju zbog potrebe za iskorištavanjem, odnosno ostvarivanjem neke vrste dobiti, dok muškarci s psihopatskim tendencijama takvo ponašanje iskazuju zbog jednostavne potrebe za uzbuđenjem; te posljednje, (4) različitim socijalnim normama za muškarce i za žene jer, kako je poznato, za muškarce se očekuje da će biti neovisni o drugima, dok se za žene očekuje da će u nekoj mjeri ovisiti o nekome pa se tako neostvarena samostalnost kod muškaraca smatra parazitskim načinom života.

Jedan od mogućih razloga zašto se psihopatija drugačija izražava kod muškaraca i žena je razlika u strukturi mozga ženskih, odnosno muških psihopata (Cerny, Friedman i Smith, 2014). Naime, u istraživanju Schulte-Rüther, Markowitsch, Shah, Fink i Piefke (2008) na funkcionalnom MRI-ju zabilježena je, tijekom mjerenja sudionikovih reakcija na facijalne ekspresije emocija, jača aktivacija u području donjeg desnog frontalnog girusa i gornjeg temporalnog sulka kod žena nego kod muškaraca što upućuje na objašnjenje kako su emocionalne reakcije i empatija izraženije kod žena nego kod muškaraca, odnosno muškarci se pri davanju tzv. emocionalnog odgovora na emocije drugih koriste kognitivnim strategijama.

U nekim od prijašnjih istraživanja o psihopatiji ispitivao se odnos emocionalne obrade i psihopatije. U istraživanjima toga odnosa na muškim zatvorenicima dobiveno je kako su oni zatvorenici s rezultatima na procjeni psihopatije (PCL-R) od 30 i više, za razliku od muških zatvorenika bez psihopatskih karakteristika, imali manje iznenađujućih, zaprepaštenih treptanja

oka na prikaz neugodnih slika (Levenston, Patrick, Bradley i Lang, 2000, prema Efferson i Glenn, 2018; Patrick, Bradley i Lang, 1993, prema Efferson i Glenn, 2018, Vaidyanathan, Hall, Patrick i Bernat, 2011, prema Efferson i Glenn, 2018). Slične su rezultate na ženskim prijestupnicima dobile Verona, Bresin i Patrick (2013), preciznije dobiveno je kako one prijestupnice s visokim bodovima na procjeni psihopatije (rezultati na PCL-R 25 i više) su manje izražavale zaprepaštenost nakon prikazivanja fotografija na kojima je žrtva bila u distresu, primjerice držanje noža na žrtvinom vratu, dok su prijestupnice koje su na PCL-R procjeni imale 20 ili manje bodova bile više zaprepaštene slikovnim prikazima potresenih žrtava nasilja (Efferson i Glenn, 2018). Dakle, prema ovome primjeru moguće je ustanoviti kako muški i ženski psihopati imaju slične reakcije na prikaze žrtava u distresu što upućuje na manjak empatije u usporedbi s muškarcima i ženama bez psihopatskih karakteristika.

Smatra se kako postoje razlike između muškaraca i žena s psihopatijom i u procesiranju tzv. emocionalnog jezika (Efferson i Glenn, 2018). U jednom od istraživanja ispitivalo se emocionalno procesiranje kod prijestupnica metodom zadavanja niza slova te je zadatak bio prepoznati radi li se o riječi ili besmislenom redosljedu slova (Vitale, Maccoon i Newman, 2011, prema Efferson i Glenn, 2018). U navedenom istraživanju dobiveno je kako žene s psihopatskim karakteristikama (rezultat na PCL-R 24 ili više) se nisu razlikovale na zadatku od žena bez psihopatskih karakteristika, odnosno žene s psihopatijom su imale jednake emocionalne reakcije kao žene bez psihopatije (Vitale, Maccoon i Newman, 2011, prema Efferson i Glenn, 2018). Općenito, očekuje se za većinu ljudi kako će brže reagirati na riječi koje imaju emocionalnu težinu (npr. *nasilje, strah*), nego na neutralne riječi. U prijašnjim takvim istraživanjima na muškarcima dobiveno je da, u usporedbi s muškarcima bez psihopatskih karakteristika, muškarci s psihopatskim karakteristikama nisu imali različite reakcije na emotivne i neemotivne riječi, odnosno imali su iste reakcije na sve riječi iako se očekivalo da će emotivne riječi izazvati drugačiju reakciju (Lorenz i Newman, 2002, prema Efferson i Glenn, 2018; Williamson, Harpur i Hare, 1991, prema Efferson i Glenn, 2018).

Nadalje, neki od istraživača koji su se bavili proučavanjem psihopatije zapitali su se postoje li razlike između muških i ženskih psihopata u pamćenju emocionalnih podražaja. Korištenjem inventara za procjenu psihopatskih osobnosti (eng. *Psychopathic Personality Inventory*) u istraživanju na studentima i studenticama jednog preddiplomskog studija dobiveni su rezultati kako su se muški studenti s visokim rezultatom na psihopatiji teže dosjećali tužnih, ljutih i neutralnih lica na zadatku od muških studenata s nižom razinom psihopatije. Također, u usporedbi sa studenticama sa i bez psihopatije utvrđeno je kako su se muški psihopati i dalje najteže dosjećali

tužnih, ljutih i neutralnih lica (Ragbeer i Burnette, 2012, prema Efferson i Glenn, 2018). Zanimljivo je što u navedenom istraživanju spol nije bio moderator između psihopatije i točnosti dosjećanja facijalnih ekspresija. Istraživači dobivene rezultate interpretiraju kao mogućnost da žene s visokim rezultatima na procjeni psihopatije također doživljavaju emocionalni deficit kao muškarci s psihopatijom, ali su kroz socijalizaciju naučile taj nedostatak kompenzirati (Ragbeer i Burnette 2013, prema Efferson i Glenn, 2018).

Forouzan je 2003. godine napravila istraživanje na ženama u pritvoru u kojem je proučavala afektivne, interpersonalne i bihevioralne karakteristike psihopatije. U svome istraživanju prikupila je kliničke procjene 25 kliničara koji su do tada već imali iskustva s procjenama ponašanja ženskih prijestupnika. Kliničari su se koristili PCL-R procjenom za koju je među istraživačima poznato da je rodno pristrana mjera, odnosno da žene najčešće dobivaju manje rezultate na toj procjeni od muškaraca, stoga je dobivene podatke navedenog istraživanja potrebno interpretirati s oprezom (Kreis, 2009). Dobiveni su rezultati da, iako većina osobina koje su prisutne kod muških psihopata mogu biti prisutne i kod žena sa psihopatijom, ipak postoje značajne razlike u psihopatiji kod žena u usporedbi s muškarcima, preciznije kako se žene psihopati više koriste flertom, sklone su samoozljeđivanju i bijegu dok se muškarci koriste prevarama i nasilnim ponašanjem (Forouzan i Cooke, 2005). Prema nekim dosadašnjim istraživanjima utvrđeno je kako otprilike 17 posto žena u zatvoru odgovara kriterijima za dijagnosticiranje psihopatije, dok za muške zatvorenike taj postotak iznosi oko 30 posto (Wynn i sur., 2012).

U istraživanju Osumi i Ohira (2010, prema Efferson i Glenn, 2018) ispitivalo se na koji način reagiraju osobe koje su postigle visoke rezultate na procjenama primarne i sekundarne psihopatije (eng. *Primary and Secondary Psychopathy Scale*) na događaje doživljavaju nepravednima. Između ostaloga, dobiveno je da su žene koje su postigle visoke rezultate na afektivnim i interpersonalnim obilježjima psihopatije više prihvaćale nepravedne ponude u igri ultimatumu nego žene s nižim rezultatima na navedenim obilježjima psihopatije. Suprotno tome, interpersonalne i afektivne karakteristike u istraživanju na muškim zatvorenicima su bile povezane s prihvaćanjem manje nepravednih ponuda za vrijeme igre donošenja odluka (Koenigs, Kruepke i Newman, 2010, prema Efferson i Glenn, 2018). Prema Efferson i Glenn (2018) jedno od mogućih objašnjenja za rezultate oba istraživanja jest činjenica da su žene s psihopatskim tendencijama u manjoj mjeri osjetljive na nepravednost, za razliku od muškaraca s psihopatskim tendencijama koji su osjetljiviji na nepravdu te stoga iskazuju ljutnju i frustraciju.

Općenito, muškarci i žene koji postižu visoke rezultate na bihevioralnim komponentama psihopatskih osobina više su kriminalno aktivni od muškaraca i žena koji postižu visoke rezultate

na interpersonalnim i afektivnim komponentama psihopatskih osobina (Hicks i sur., 2010, prema Wennberg, 2013; Lee i Salekin, 2010, prema Wennberg, 2013). Žene s višom razinom psihopatskih osobnosti su agresivnije od žena s niskom razinom psihopatskim osobnosti, a u usporedbi s muškarcima s psihopatskim tendencijama su više internalizirano agresivne, primjerice sklonije samoozljeđivanju (Lehmann i Ittel, 2012, prema Wennberg, 2013; Sevecke i sur., 2009, prema Wennberg, 2013). Unatoč tome, nekim istraživanjima (npr. Javdani, Sadeh i Verona, 2011, prema Smith, Selwyn, Wolford-Clevenger i Mandracchia, 2013) dobiveno je kako primarne psihopatske karakteristike imaju zaštitnu ulogu kod žena od počinjenja samoubojstva. U obzir je potrebno uzeti da su podaci istraživanja Javdani i suradnika (2011, prema Smith i sur., 2013) dobiveni na adolescenticama što upućuje na to kako zaštitna uloga psihopatije od samoubojstva može biti uzrokovana i dobi, a ne isključivo spolom. Što se tiče muškaraca s psihopatskim karakteristikama i pokušajima samoubojstava, Smith i suradnici (2013) su dobivenim rezultatima na istraživanju utvrdili kako je sekundarna psihopatija povezana s višestrukim pokušajima samoubojstva kod muškaraca.

Nadalje, de Vogel i Lancel (2016) zabilježili su kako su žene s psihopatskim tendencijama, u usporedbi s muškarcima s psihopatskim tendencijama i ženama bez psihopatskih tendencija, u vrijeme tretmana su bile manje prijavljene zbog nasilnog ponašanja, ali su manipulativnije. Razlog tomu jest što su se žene naučile koristiti brojnim različitim postupcima kako bi ostvarile vlastite ciljeve- na suptilan, manipulirajući, verbalan ili seksualan način (Wynn i sur., 2012).

Wennberg (2013) je u svojem istraživanju ispitivala razlike između žena i muškaraca s psihopatskim osobinama (eng. *The Youth Psychopathic traits Inventory Short Version-YPI:S*; Van Baardewijk i sur., 2010) s obzirom na podtipove psihopatije, kriminalitet, agresivnost i doživljavanje zlostavljanja na uzorku mladih osoba u dobi od 20 do 24 godine. Navedeni mjerni instrument je upitnik za samoprocjenu psihopatskih osobina koji se sastoji od tri subskele: interpersonalna, afektivna i bihevioralna (Wennberg, 2013). Istraživanjem je dobiveno da žene s psihopatskim osobnostima imaju više izražene bihevioralne karakteristike psihopatije od muškaraca s psihopatskim osobinama, primjerice impulzivnost. Muškarci s psihopatskim osobinama su, za razliku od žena s istim, više skloni sudjelovati u nekim kriminalnim radnjama, posebice onim nasilnim te više iskazuju *eksternalno* agresivno ponašanje. Za razliku od muškaraca, žene s izraženim psihopatskim osobnostima više iskazuju *internalno* agresivno ponašanje, kao što je primjerice samoozljeđivanje (Wennberg, 2013). Nadalje, utvrđeno je kako su i muškarci i žene s psihopatskim tendencijama bili žrtve zlostavljanja. Razlika je u tome što su

muški psihopati doživjeli više fizičkog zlostavljanja, dok su žene s psihopatijom doživjele više zanemarivanja te verbalnog i seksualnog zlostavljanja (Wennberg, 2013).

Osim toga, razlika između muških i ženskih odraslih psihopata jest i po pitanju seksualnog ponašanja. Smatra se kako spolno ponašanje kod žena sa psihopatskim osobinama proizlazi iz potrebe za iskorištavanjem, tj. kako je promiskuitetno spolno ponašanje jedan od oblika manipulacije s ciljem dobivanja financijske, društvene ili narcističke dobiti. Za razliku od žena sa psihopatijom, kod muškaraca sa psihopatskim osobinama promiskuitetno spolno ponašanje se interpretira kao potreba za traženjem uzbuđenja (Logan, Cole i Leukefeld, 2003, prema Efferson i Glenn, 2018). Nadalje, smatra se kako su žene psihopati više uključene u odnose te pod većim utjecajem tih odnosa za razliku od muških psihopata. U intimnim vezama, ako dođe do sukoba, kod muškaraca s psihopatijom je to zbog osjećaja moći i dominacije nad partnerom, a kod žena s psihopatijom je razlog ljubomora ili pak osveta (de Vogel i Lancel, 2016).

U istraživanju Visser, Pozzebon, Bogaert i Ashton (2010) o psihopatiji i seksualnom ponašanju sudjelovali su muški i ženski studenti jednog preddiplomskog studija u Kanadi. Psihopatija na studentima i studenticama izmjerena je pomoću SPR-III (eng. *Self-Report Psychopathy Scale*; Paulhus, Neumann i Hare, 2009) samoprocjene koja se sastoji od četiri subskale: manipulacija u interpersonalnim odnosima, afekt bešćutnosti, nestabilan način života te antisocijalno ponašanje. Dobiveno je kako ne postoje značajne razlike između muških i ženskih psihopata po pitanju seksualnog ponašanja, odnosno i studenti i studentice su ranije postali seksualno aktivni od ostalih, imali više seksualnih partnera te prevarili svoga partnera s nekim drugim. No, razlika između muških i ženskih studenata s psihopatskim tendencijama jest u samopouzdanju, tjelesne sramote i anksioznosti zbog izgleda. Konkretno, nisko samopouzdanje i visoka razina srama oko vlastita tijela su bile izražene kod studentica, dok je anksioznost zbog tijela bila pozitivno povezana s psihopatijom, ali ne na značajnoj razini. Kod muških studenata nije postojala povezanost između psihopatije i samopouzdanja, a niska razina srama oko tijela i anksioznosti zbog izgleda je povezana s visokom razinom psihopatije (Visser i sur., 2010).

Kada je u pitanju neka vrsta poremećaja, u ovom slučaju psihopatija, uz spol u obzir se trebaju uzeti i društvene norme i neka općeprihvaćena pravila. Općenito, u današnjem društvu je i dalje široko rasprostranjeno i prihvaćeno mišljenje da žene uvijek makar u nekoj mjeri ovise o nekome, financijski i materijalno. No, isti takav oblik ponašanja kod muškaraca se smatra *parazitskim*, točnije od muškaraca se očekuje potpuna neovisnost. Upravo se taj parazitski način života može smatrati jednim od obilježja psihopatije (Forouzan, 2003, prema Forouzan i Cooke,

2005). U sljedećem poglavlju spomenut ću se osnovne karakteristike psihopatije kod žena te na koji način žene svoje psihopatske tendencije iskazuju kroz ponašanje.

4. KARAKTERISTIKE PSIHOPATIJE KOD ŽENA

Broj odraslih žena i djevojaka koje su u razdoblju adolescencije koje su počinile neku vrstu kaznenog djela je u porastu (Nicholls i Petrila, 2005). Poznato je kako neki psihopati imaju povijest agresivnog i kriminalnog ponašanja. Stoga su istraživanja psihopatskih tendencija kod žena jednako potrebna kao i kod muškaraca s ciljem mogućnosti prognoziranja agresivnog i kriminalnog ponašanja.

Osim pitanja manifestira li se psihopatija drugačije kod žena i muškaraca, također se i postavlja pitanje jesu li uzroci psihopatije kod žena drugačiji nego kod muškaraca te je li razvoj poremećaja različit s obzirom na spol. Prema istraživanju Veronae i Vitale (2006), prve karakteristike psihopatije žena se pojavljuju u razdoblju adolescencije (Wynn i sur., 2012). Za razliku od žena, kod muškaraca se takve karakteristike mogu pojaviti već tijekom djetinjstva (MacDonald i Iacono, 2006). Nadalje, kod mladih odraslih žena antisocijalno ponašanje se očituje kroz iskazivanje ljubomore, manipulaciju, samoozljeđivanje te verbalnu agresiju (Verona i Vitale, 2006, prema Wynn i sur., 2012).

Kreis i Cooke (2011) su utvrdili razlike u simptomima psihopatije mjerene Sveobuhvatnom procjenom psihopatske osobnosti (eng. *Comprehensive Assessment of Psychopathic Personality-CAPP*; Cooke, Hart, Logan i Michie, 2012) između muškaraca i žena, pri čemu su kod žena bile izraženije smanjena emocionalna stabilnost, nestabilno samopoimanje te manipulativnost (de Vogel i Lancel, 2016). Prethodno navedene karakteristike psihopatije kod žena Kreis i Cooke (2011) su opisali pojmom *maska majčinstva* (eng. *Mask of maternalism*), odnosno žene sa psihopatskim osobinama prezentiraju sebe kao osobe pune empatije i brižnosti, ali se zapravo samo koriste tim stereotipnim ženskim karakteristikama za ostvarenje vlastitih ciljeva (de Vogel i Lancel, 2016). Čini se kako je psihopatija kod žena, za razliku od psihopatije kod muškaraca, kompleksnija, suptilnija te manje direktno vidljiva (de Vogel i Lancel, 2016).

Ako ćemo uzeti u obzir kriminalno ponašanje žena sa psihopatijom, zabilježeno je kako su žene sklonije počinjenju neke vrste seksualnog zločina te podmetanju požara, za razliku od muškaraca sa psihopatskim osobinama (Nicholls i Petrila, 2005). No, u obzir je potrebno uzeti da je kao mjerni instrument za mjerenje psihopatije korišten PCL-R čija je upitna prediktivna valjanost s obzirom da je razvijen na muškim sudionicima te je poznato kako je zbog toga rodno pristrana mjera (Nicholls i Petrila, 2005). Osim toga, razlika je u tome što su žene psihopati

sklonije vršenju nasilja nad članovima obitelji i prijateljima te poznanicima nego na nepoznatim ljudima (Robbins, Monahan i Silver, 2003).

Što se tiče agresivnosti, smatra se kako žene sa izraženim psihopatskim tendencijama manje iskazuju direktnu agresiju nego muškarci, odnosno svoju agresivnost više izražavaju na indirektan način (npr. Bjorkqvist, 1994, prema Gray i Snowden, 2016). Primjerice, indirektna agresija može biti i nasilje putem interneta (Cerny i sur., 2014) tijekom kojega žena preko društvenih mreža iskazuje svoju agresiju (Wynn i sur., 2012).

Nadalje, istraživanja Lynam i Millera (2015) te Sica i suradnika (2015) potvrđuju veću povezanost psihopatije s internaliziranim simptomima poput depresije i stresa kod žena nego kod muškaraca (prema Međedović, Wertag i Sokić, 2018). Također, psihopatija kod žena je više povezana sa samoubilačkim ponašanjem nego kod muškaraca (Sevecke, Lehmkuhl i Krischer, 2009, prema Međedović, i sur., 2018; Verona, Hicks i Patrick, 2005, prema Međedović i sur., 2018). Smatra se kako je antisocijalni poremećaj ličnosti više zastupljen kod muškaraca, dok kod žena granični poremećaj ličnosti. Jedno od glavnih obilježja graničnog poremećaja ličnosti jest nestabilnost- emocionalna, u interpersonalnim odnosima i samopoimanju (Nolen- Hoeksema, 2008, prema Wennberg, 2013). Izgleda da su kod žena bihevioralne karakteristike psihopatije snažno povezane s graničnim poremećajem ličnosti te je upravo ta povezanost predložena da bude ženska verzija psihopatije (Sprague, Javdani, Sadeh, Newman i Verona, 2012, prema Wennberg, 2013).

Nadalje, u istraživanju Međedovića i suradnika (2018) ispitivalo se postoji li razlika kod žena i muškaraca po pitanju odnosa između psihopatskih crta te indikatora emocionalnog distresa, odnosno depresije, anksioznosti i stresa. Rezultati navedenoga istraživanja ukazuju na činjenicu kako emocionalne karakteristike psihopatije imaju adaptivnu funkciju te služe kao zaštita psihopatima prilikom doživljavanja emocionalnog distresa. Ono što potencijalno uzrokuje emocionalni distres kod osoba sa psihopatskim tendencijama jesu njihovo ponašanje koje je antisocijalno te način življenja. Također, u navedenom istraživanju dobiveno je kako su psihopatske crte adaptivnije kod muškaraca nego kod žena (Međedović i sur., 2018).

Razlike između muških i ženskih psihopata mogu postojati i zbog socijalnog ili kulturalnog okruženja. Neumann, Schmitt, Carter, Embley i Hare (2012, prema Efferson i Glenn, 2018) su se bavili pitanjem razlika između psihopatskih karakteristika između muškaraca i žena u 58 zemalja koristeći Skalu samoprocjene psihopatije (eng. *Self-Report Psychopathy Scale-SRP-E*; Paulhus, Neumann i Hare, 2009). Između ostaloga, dobiveno je kako žene sa psihopatijom s područja

Afrike, Bliskog Istoka te Južnoistočne i Istočne Azije imaju više rezultate na interpersonalnim karakteristikama psihopatije nego žene s ostalih područja. Također, žene s područja Sjeverne Amerike, Oceanije i Istočne Europe su imale više rezultate na eratičnom životnom stilu, dok su žene s područja Zapadne Europe imale visoke rezultate na afektivnim osobinama za razliku od žena s psihopatskim tendencijama s ostalih područja (Neumann, Schmitt, Carter, Embley i Hare, 2012, prema Efferson i Glenn, 2018).

5. ZAKLJUČAK

Brojni istraživači kreirali su razne strukturalne modele psihopatije s ciljem boljeg kategoriziranja njenih karakteristika. Neki od poznatijih modela koji opisuju konstrukt psihopatije su dvofaktroski model Roberta Hara, Mračna trijada te Trijarhijski model psihopatije. Nadalje, psihopatija kao složeni i dimenzionalni konstrukt u psihologiji definira se kao skup crta ličnosti čija su obilježja nedostatak empatije, manjak osjećaja krivnje i/ili kajanja, manipulativnost, bešćutnost, grandioznost, egocentričnost i dr. Psihopati imaju izražen emocionalni deficit, imaju problema u interpersonalnim odnosima, primjerice skloni su manipulaciji te ne mogu imati dugotrajne odnose s ljudima zbog svojih karakteristika te imaju izraženo antisocijalno ponašanje, preciznije često krše socijalne norme i pravila te mogu biti agresivni i nasilni.

Brojni znanstvenici ispitivali su uzroke psihopatije, jesu li oni biološki ili okolinski. Prema dosadašnjim istraživanjima moguće je utvrditi kako često uzroci psihopatije su spoj bioloških sklonosti, ali i okolinskih čimbenika, poput pojedinčeva djetinjstva koje je zabilježeno manjkom pažnje, brige i ljubavi od strane skrbnika. Psihopati su česta pojava u zatvorskoj populaciji te iako je više muških psihopata u zatvorskoj populaciji nego ženskih psihopata, ne trebaju se zanemariti sposobnosti žena s psihopatskim tendencijama i njihov negativan utjecaj na ljude u njihovoj blizini. Štoviše, broj kaznenih djela počinjenih od strane odraslih žena i adolescentica je u porastu.

Psihopatija kod žena je u prošlosti bila nedovoljno istražena te su se zaključci o njima uglavnom donosili na temelju pretpostavki da žene identično iskazuju psihopatske tendencije kao muškarci. Novijim istraživanjima je ta hipoteza odbijena, odnosno dobivene su jasnije razlike između muških i ženskih psihopata. Dosadašnjim istraživanjima utvrdilo se da velik broj žena sa psihopatskim tendencijama se koriste flertom kao oblikom manipulacije, verbalno su agresivne, sklone ljubomori i samoozljeđivanju te se mogu promiskuitetno ponašati s ciljem dobivanja neke vrste dobiti. Između ostaloga, neke žene s psihopatijom imaju visoko izraženo antisocijalno ponašanje te su sklone počinjenju nekih kaznenih djela, poput krađe i pljačke, ali i nekom obliku seksualnog zločina te ubojstava. U takvim teškim kaznenim djelima upravo je vidljiv taj

nedostatak empatije te manjak osjećaja krivnje i kajanja, pogotovo ako se takvi oblici ponašanja nastave (što je čest slučaj kod ženskih, ali i muških psihopata).

S obzirom na današnje probleme u svijetu i stres kod ljudi te povećanje stopa kriminaliteta, čini se kako će u budućnosti biti još više ljudi s nekim oblicima ekstremno lošeg, antisocijalnog ponašanja pa tako i žena sa psihopatijom. Stoga je više nego potrebno za daljnjim istraživanjima o psihopatiji, posebice kod žena s obzirom da je većina prijašnjih istraživanja psihopatije na muškim sudionicima. Osim toga, bitno je testirati tretmane na psihopatima i razvijati nove kako bi se reduciralo njihovo antisocijalno ponašanje, ali i pružila prilika za novi pristup ljudima i životu. Naravno, potrebno je pozornost posvetiti i na one psihopate koji nisu dio zatvorske, forenzičke i psihijatrijske populacije, na one psihopate kojima smo okruženi možda i svakodnevno, ali su vješti sa svojom *maskom zdravlja*.

6. LITERATURA

- Arrigo, B. A. i Griffin, A. (2004). Serial murder and the case of Aileen Wuornos: Attachment theory, psychopathy, and predatory aggression. *Behavioral sciences & the law*, 22(3), 375-393. <https://doi.org/10.1002/bsl.583>
- Blair, J., Mitchell, D. i Blair, K. (2008). *Psihopat*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Cerny, C., Friedman, S. H. i Smith, D. (2014). Television's "crazy lady" trope: female psychopathic traits, teaching, and influence of popular culture. *Academic psychiatry*, 38(2), 233-241. <https://doi.org/10.1007/s40596-014-0035-9>
- De Brito, S. A., Forth, A. E., Baskin-Sommers, A. R., Brazil, I. A., Kimonis, E. R., Pardini, D., ... i Viding, E. (2021). Psychopathy. *Nature Reviews Disease Primers*, 7(1), 1-21.
- de Vogel, V. i Lancel, M. (2016). Gender differences in the assessment and manifestation of psychopathy: Results from a multicenter study in forensic psychiatric patients. *International Journal of Forensic Mental Health*, 15(1), 97–110. <https://doi.org/10.1080/14999013.2016.1138173>
- Derefinko, K. J. (2015). Psychopathy and low anxiety: Meta-analytic evidence for the absence of inhibition, not affect. *Journal of Personality*, 83(6), 693–709. <https://doi.org/10.1111/jopy.12124>
- Efferson, L. M. i Glenn, A. L. (2018). Examining gender differences in the correlates of psychopathy: A systematic review of emotional, cognitive, and morality-related constructs. *Aggression and Violent Behavior*, 41, 48–61. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.05.009>
- Forouzan, E. i Cooke, D. J. (2005). Figuring out la femme fatale: Conceptual and assessment issues concerning psychopathy in females. *Behavioral sciences & the law*, 23(6), 765-778. <https://doi.org/10.1002/bsl.669>
- Gray, N. S. i Snowden, R. J. (2016). Psychopathy in women: Prediction of criminality and violence in UK and USA psychiatric patients resident in the community. *Psychiatry Research*, 237, 339-343. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2016.01.014>

- Hare, R. D. (1980). A research scale for the assessment of psychopathy in criminal populations. *Personality and Individual Differences*, 1(2), 111–119. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(80\)90028-8](https://doi.org/10.1016/0191-8869(80)90028-8)
- Kreis, M. K. F. (2009). *Psychopathy in Women: A Multi-method Exploration of the Construct Using the Comprehensive Assessment of Psychopathic Personality (CAPP)* (Doctoral dissertation, Glasgow Caledonian University).
- Lynam, D. R., Charnigo, R., Moffitt, T. E., Raine, A., Loeber, R. i Stouthamer-Loeber, M. (2009). The stability of psychopathy across adolescence. *Development and Psychopathology*, 21(4), 1133–1153. <https://doi.org/10.1017/s0954579409990083>
- MacDonald, A. W. i Iacono, W. G. (2006). Toward an integrated perspective on the etiology of psychopathy. *Handbook of psychopathy*, 375-385.
- Međedović, J., Wertag, A. i Sokić, K. (2018). Can psychopathic traits be adaptive? Sex differences in relations between psychopathy and emotional distress. *Psihologijske teme*, 27(3), 481-497. <https://doi.org/10.31820/pt.27.3.7>
- Mejovšek, M. (2002). *Uvod u penološku psihologiju*. Naklada Slap.
- Neumann, C., Wampler, M., Taylor, J., Blonigen, D. M. i Iacono, W. G. (2011). Stability and invariance of psychopathic traits from late adolescence to young adulthood. *Journal of Research in Personality*, 45(2), 145–152. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2010.12.003>
- Nicholls, T. L. i Petrila, J. (2005). Gender and psychopathy: An overview of important issues and introduction to the special issue. *Behavioral Sciences & the Law*, 23(6), 729-741. <https://doi.org/10.1002/bsl.677>
- Patrick, C., Drislane, L. E. i Strickland, C. (2012). Conceptualizing psychopathy in triarchic terms: Implications for treatment. *International Journal of Forensic Mental Health*, 11(4), 253–266. <https://doi.org/10.1080/14999013.2012.746761>
- Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556–563. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6)

- Raine, A., Lee, L., Yang, Y. i Colletti, P. (2010). Neurodevelopmental marker for limbic MALDEVELOPMENT in antisocial personality disorder and psychopathy. *British Journal of Psychiatry*, 197(3), 186–192. <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.110.078485>
- Rauthmann, J. F. i Kolar, G. P. (2012). How "dark" are the Dark Triad traits? Examining the perceived darkness of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Personality and Individual Differences*, 53(7), 884–889. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.06.020>
- Robbins, P. C., Monahan, J. i Silver, E. (2003). Mental disorder, violence, and gender. *Law and Human Behavior*, 27(6), 561-571. <https://doi.org/10.1023/B:LAHU.00000004886.13268.f2>
- Schulte-Rüther, M., Markowitsch, H. J., Shah, N. J., Fink, G. R. i Piefke, M. (2008). Gender differences in brain networks supporting empathy. *Neuroimage*, 42(1), 393-403. <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2008.04.180>
- Smith, P. N., Selwyn, C. N., Wolford-Clevenger, C. i Mandracchia, J. T. (2014). Psychopathic personality traits, suicide ideation, and suicide attempts in male prison inmates. *Criminal justice and behavior*, 41(3), 364-379. <https://doi.org/10.1177/0093854813506884>
- Sokić, K. (2018). Biološki i psihosocijalni rizični čimbenici razvoja psihopatije. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 26(1), 100-118. <https://doi.org/10.31299/ksi.26.1.4>
- Sokić, K. i Lukač, M. (2018). Uspješna psihopatija: stvarnost ili mit. *FIP - Financije i pravo*, 6 (1), 7-28. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/202795>
- Verona, E. i Vitale, J. (2018). Psychopathy in women: Assessment, manifestations, and etiology. *Handbook of psychopathy*, 509–528.
- Visser, B. A., Ashton, M. C. i Pozzebon, J. A. (2012). Is low anxiety part of the psychopathy construct? *Journal of Personality*, 80(3), 725–747. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2011.00745.x>
- Visser, B. A., Pozzebon, J. A., Bogaert, A. F. i Ashton, M. C. (2010). Psychopathy, sexual behavior, and esteem: It's different for girls. *Personality and Individual Differences*, 48(7), 833–838. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.02.008>

- Waller, R. i Hyde, L. W. (2018). Callous-unemotional behaviors in early childhood: The development of empathy and prosociality gone awry. *Current Opinion in Psychology*, 20, 11–16. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.07.037>
- Wennberg, T. (2013). There are differences between men and women with psychopathic personality traits regarding sub-types of psychopathy, criminality, aggression and victimization. Preuzeto s <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-27687>
- Wynn, R., Høiseth, M. H. i Pettersen, G. (2012). Psychopathy in women: theoretical and clinical perspectives. *International journal of women's health*, 4, 257. <https://doi.org/10.2147/IJWH.S25518>
- Yildirim, B. O., & Derksen, J. J. (2015). Clarifying the heterogeneity in psychopathic samples: Towards a new continuum of primary and secondary psychopathy. *Aggression and Violent Behavior*, 24, 9-41. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.05.001>